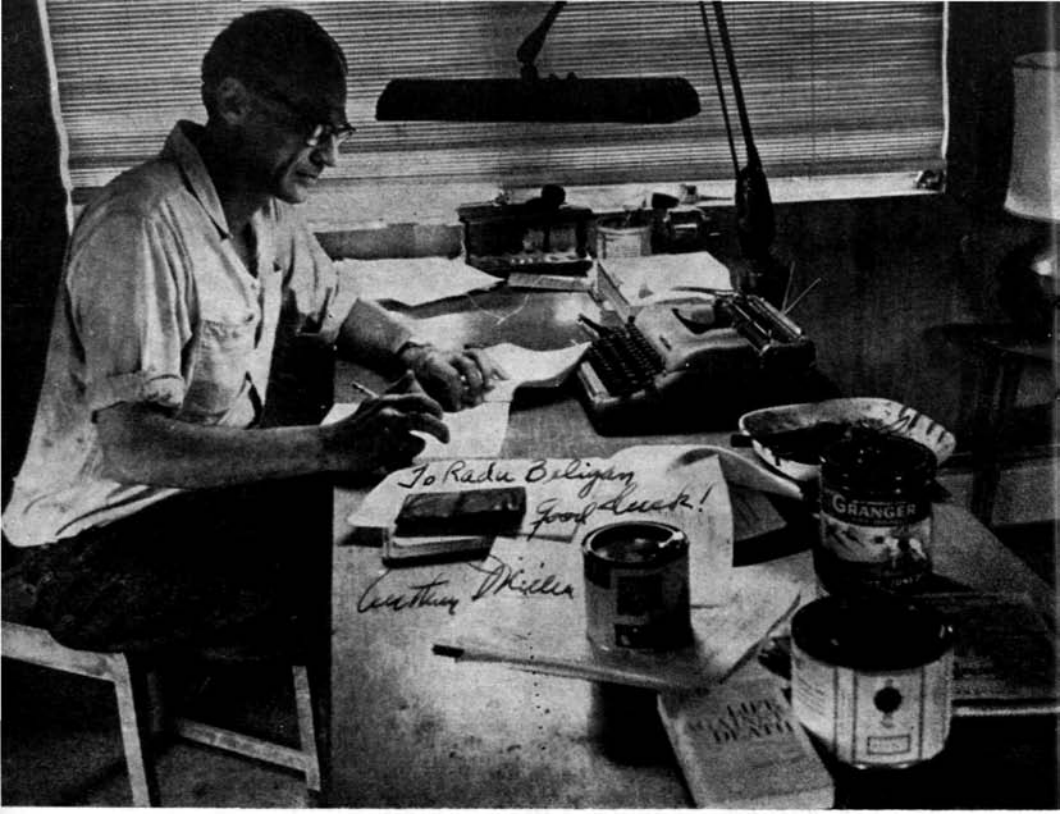

ACASĂ LA ARTHUR MILLER

INTERVIU ACORDAT ÎN EXCLUSIVITATE REVISTEI NOASTRE

Deşi în apropiere, maşina rătăceşte pe şosele lăturalnice mai bine de o oră înainte de a găsi casa în care locuieşte Arthur Miller. Pe un deal izolat, la o distanţă de o sută de mile de New York, aici şi-a găsit dramaturgul un refugiu greu accesibil gazetarilor şi curioşilor. Într-o cabană alăturată e masa masivă, făcută dintr-o uşă veche şi foarte mare, la care el scrie. În preajmă se află un lac artificial pentru pescuit în orele de destindere şi o clădire cu acoperiş de aluminiu, în care sînt adăpostite vreo 40 de vaci.

Ne iese în întîmpinare un bărbat neobişnuit de înalt, purtînd nişte ochelari cu rame groase, îmbrăcat ca pentru lucru, în pantaloni de doc şi o cămaşă cu mînecile suflecate. E scriitorul. Are o faţă severă, cu trăsături accentuate şi părul uşor rărit spre frunte. Cînd vorbeşte, chipul i se destinde şi devine prietenos. A împli-

www.cimec.ro

◀ **Fotografie executată de Inge Morath, soția lui Arthur Miller, în vreme ce dramaturgul scria ultimele replici ale piesei sale „Incident la Vichy"**

nit patruzeci de ani și nu pare mai tînăr. I se potrivește atît de bine maturitatea, încît îți vine greu să ți-l închipui adolescent sau tînăr.

Intrăm în casă, într-o odaie mare cu multe ferestre, cîteva fotolii, rafturi cu cărți, printre care un volum de Eminescu și jucării semănate pretutindeni. Din bucătăria alăturată, o voce se aude spunînd în romînește: „Bine ați venit!" Apoi apare doamna Miller, care ne povestește despre vizita ei recentă în țara noastră, unde a fost pentru a face fotografii pentru un album (numele ei profesional este Inge Morath), și ne întreabă ce face prietenul ei bun Geo Bogza. Austriacă de origină, cunoaște Romînia din copilărie și vorbește romînește. Rebeca a auzit că au venit musafiri și coboară, împleticindu-se într-o maramă de borangic ardelenească, cu care s-a gătit ca să ne spună „Bună-ziua!" Are numai doi ani, ochi albaștri și se bucură de deplină autoritate în familie.

Miller aduce din curte doi butuci grei și-i pune, fără nici un efort, în cămin, apoi aprinde focul. Au trecut numai cîteva zile de la premiera ultimei sale piese, *Incident la Vichy*, jucată de trupa Teatrului Lincoln Centre din New York și pusă în scenă de Harold Clurman. Cronicile n-au fost prea entuziaste, dar autorul e mulțumit. Așezîndu-se în fotoliu, ne spune:

„Am acel sentiment reconfortant cu care rămîi cînd ceva la care ai muncit cu tragere de inimă ți-a ieșit bine. Aveam ceva de spus, un adevăr pe care-l voiam exprimat cît mai limpede, mai direct și mai mobilizator. Cred că am izbutit. Cu criticii noștri m-am învățat de mult. Niciodată nu prea au avut o părere prea bună despre mine, nici eu despre ei. Cei din Europa mă prețuiesc mai mult și mă înțeleg mai bine."

Cronicarii americani îi reproșează lui Arthur Miller faptul că este prea preocupat de viața și problemele lui personale, în loc să trateze teme de interes general, considerînd piesele lui scrieri autobiografice. *După cădere* a fost interpretată drept o spovedanie, o confesie publică, care i-a dat posibilitatea să analizeze în ce măsură este vinovat față de cei din jurul său și să se justifice pe sine.

„Dar complexul culpabilității este tocmai una din temele majore ale epocii noastre — argumentează Arthur Miller. Fiecare trebuie să încercăm să aflăm cît rău am făcut, de multe ori fără să vrem, să știm în ce măsură am fost părtași la acele fapte pe care le condamnăm. Ne vedem fiecare de-ale noastre, trăind cinstit, conform tuturor normelor morale pe care le-am învățat de mici. Dar ne întrebăm vreodată care este partea noastră de vină în izbucnirea unui război, de pildă? Nu mai avem voie să ne lăsăm conduși doar de logica îngustă a intereselor sau profesiilor noastre, fără a înțelege lumea, în ansamblul ei, și fără a ști ce răspundere ne asumăm. Dacă logica profesiei de oameni de știință îi îndeamnă pe savanți să descopere tainele fenomenelor nucleare, ei nu pot ignora rezultatele descoperirilor lor. După cum se vede din tot ce-am scris, am fost întotdeauna preocupat de efectul acțiunilor noastre sau lipsei noastre de acțiune asupra celorlalți, de răspunderea pe care o purtăm față de semenii noștri, față de societate, față de întreaga omenire. Am reluat această temă în *Incident la Vichy*, căci mă simt dator să-i fac pe cît mai mulți să mediteze asupra ei."

Acțiunea piesei *Incident la Vichy* se petrece în Franța, pe timpul ocupației hitleriste, în camera de detențiune a unui sediu polițienesc, unde sînt aduși zece prizonieri care nu știu pentru ce au fost arestați. Încetul cu încetul, își dau seama că, în afara unui negustor și a unui prinț austriac, nimeriți aici din greșeală, toți ceilalți sînt evrei și urmează să fie trimiși în lagăre de concentrare. Discuția dintre prizonieri — la început îngrijorați, apoi disperați și în cele din urmă resemnați —, dintre acești zece oameni atît de diferiți și ca apartenență socială, și ca temperament și convingeri, tinde să demonstreze că nu există individ — oricît de nevinovat s-ar crede el, care să nu fi fost complice la crime monstruoase. Mersul lumii întregi depinde de fiecare în parte și toți au colaborat, cu sau fără știință, la desfășurarea istoriei.

Spectacolul de la Lincoln Centre e poate puțin static, desigur și din cauza regiei, care nu a știut să folosească îndeajuns momentele acțiunii — ca, de pildă, intervențiile ofițerilor naziști. Totuși, dialogul este atît de emoționant și de dramatic încît publicul din sală îl urmărește cu atenția încordată, de la început pînă la ultima replică. Personajele din scenă sînt oameni „în carne și oase", cu biografii precise,

www.cimec.ro

dar în același timp simbolizînd fiecare atitudinea și reacțiile unei categorii întregi. Nici un spectator nu e cruțat: fiecare recunoaște, în rechizitoriul pe care și-l fac între ei prizonierii, culpa sa față de evenimentele contemporane.

„Aveam de mult în minte această piesă — povestește Miller. Am scris-o în trei săptămîni, astă primăvară, după ce în iarnă asistasem la procesul de la Frankfurt al criminalilor de război fasciști. După mine, piesa nu este numai antifascistă, ci mai ales antirăzboinică, ceea ce cronicarii n-au menționat. Dincolo de acțiunea care se petrece pe scenă, n-au văzut interesul larg, general. Poate și pentru faptul că americanii n-au simțit direct ororile ultimului război mondial, și nu știu cu adevărat ce înseamnă un război."

E surprinzător ca un autor care a tăcut vreme de nouă ani și despre care se spune că scrie încet să termine o lucrare într-un timp atît de scurt. Am aflat însă că, între *Vedere de pe pod* (1955) și *După cădere* (1963), Arthur Miller a scris, în afara unui scenariu de film *(The Misfits)*, cinci piese, pe care a refuzat să le publice sau să le dea vreunui teatru pentru a fi jucate. Așadar, cei nouă ani de tăcere au fost de fapt o perioadă de muncă și intensă căutare, după cum mărturisește el. Descumpănit de reacția publicului la *Vedere de pe pod*, a încercat să găsească un nou mod de exprimare.

„Îmi rămăsese o impresie ciudată, mi se părea că ceea ce voiam eu să spun nu ajungea pînă la cei din sală, că devenisem un autor care știe să-și întrețină publicul, să stoarcă lacrimi sau să stîrnească rîsul, și nimic mai mult. Nu mă interesa nici să amuz, nici să impresionez. Doream să comunic gîndurile mele, să împărtășesc publicului ceea ce mi se părea important, vital. Nu reușeam. Probabil că fiecare artist ajunge la asemenea momente de criză, cînd nu izbutește să exprime ceea ce simte nevoia. Între public și mine exista un dezacord, o discrepanță. De ce? Era el în urmă sau băteam eu pasul pe loc? Cum putea fi remediată ruptura noastră? Nu știam. Am continuat să scriu, nu pentru a publica, ci pentru mine, încercînd să aflu o trăsătură de unire între lume și mine. Cele cinci piese din sertar sînt mărturii de căutare. Apoi, în 1959, am început *După cădere*, care înfățișează toată această complexă și anevoioasă căutare."

Reacția publicului a fost însă și de astă dată neașteptată pentru dramaturg. Trecînd peste sensurile adînci ale piesei, s-a mulțumit să descopere ceea ce i se părea revelator cu privire la relațiile intime dintre autor și soția sa — cunoscuta actriță de film Marilyn Monroe, care murise cu trei ani în urmă, în împrejurări dramatice. Se discuta cu aprindere dacă personajul feminin era Marilyn sau nu; despre calitățile literare ale piesei nu se vorbea.

„Cred însă că acum sînt singur în stare să-mi dau seama cînd scriu o piesă bună — continuă Miller. Important este nu să ai succes — important e să reușești să exprimi clar și cu convingere ce gîndești. De aceea, chiar dacă *Incident la Vichy* nu va fi un «succes de casă», cum se preconizează, eu sînt împăcat."

L-am întrebat ce piesă consideră mai bună, din scrierile sale mai vechi.

„Îmi amintesc de trei zile de luni — a răspuns de îndată. Mi-am pus și eu întrebarea asta și, cu exigența mea de acum, cred că aceasta este cea mai bună dintre piesele mele. În orice caz, îmi este cea mai dragă."

Cînd vorbește, Arthur Miller gesticulează rar. Mîinile lui mari nu trădează întru nimic febrilitatea obișnuită a creatorilor intelectuali. Și ochii îi sînt calmi și liniștiți, chiar atunci — și destul de des — cînd surîsul și vorbele devin ironice. Probabil cutele de pe obrazul ascetic îi dau această expresie neobișnuit de vie, care intimidează, la prima vedere.

Amuzat, ne povestește încercările care s-au făcut și continuă să se facă, pentru a transpune pe muzică cîteva din piesele scrise de el.

„Compozitorii compun fie o muzică prea «clasică» pentru mine, fie o partitură prea nouă, care mă depășește. Prea nouă și pentru instrumentele existente. Mi-a sosit de curînd, din Germania, o imprimare a muzicii pentru o operă după *Moartea unui comis-voiajor*. Am ascultat discul de trei ori, schimbînd de fiecare dată turația, fără să-mi pot da seama care era cea bună."

Discuția continuă încă multă vreme. Arthur Miller vrea să afle cît mai amănunțit cum au fost traduse și felul în care au fost puse în scenă *Toți fiii mei*, *Moartea unui comis-voiajor* și *Vrăjitoarele din Salem* în Romînia.

În cele din urmă, ne pregătim de plecare și ne luăm rămas bun. Din pragul casei, doamna Miller și Rebeca ne strigă în romînește: „La revedere!"

Dana Crivăț

www.cimec.ro